

TEISINĖS LYTIES REIKŠMĖ TRANSLYTIŠKUMO ATVEJU

Daiva Petrėnaitė

*Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės institutas;
Utenos kolegija*

El. paštas: daiva.petrenaite@gmail.com

Santrauka. Paprastai lytis yra nustatoma gimus, atsižvelgiant į žmogaus fiziologines ir biologines savybes. Tačiau translytiškumo atveju, įteisinus galimybę keisti lytinę tapatybę, tai tampa daug sudėtingiau. Teisinę lytį galima įgyti ne tik gimus, bet ir formuojant savo socialinį vaidmenį. Todėl straipsnyje pateikiama teisinės lyties sampratos poreikio ir reikšmės analizė translytiškumo atveju. Siekiant pagrįsti tokį poreikį, straipsnyje analizuojama lyties registravimo ir lyties keitimo registravimo tvarka, apžvelgiamos Lietuvos teismų bylos, kuriose pateikti pareiškėjų skundai atskleidžia, koks jiems yra svarbus teisinis pakeistos lyties pripažinimas. Teisinės lyties reikšmingumas translyčiams asmenims grindžiamas tuo, kad, tik pakeitus civilinės būklės aktų įrašus dėl lyties, asmuo gali įgyvendinti teises ir pareigas, susijusias su lytine tapatybe. Todėl teisinė lytis gali būti apibrėžiama kaip valstybės pripažįstama ir kontroliuojama lytis, kuri gali skirtis nuo biologinės (translytiškumo atveju).

Reikšminiai žodžiai: socialinė lytis, translytiškumas, teisinė lytis, civilinės būklės aktų įrašai, civilinės metrikacijos įstaiga, lyties keitimas.

Įvadas

Galimybė keisti lytį, socialinės lyties sąvokos atsiradimas, moters ir vyro socialinio vaidmens kaita skatina diskutuoti apie teisinės lyties sampratos atsiradimo poreikį. Stambulo konvencijos¹ ratifikavimo nesutarimai Lietu-

---

¹ „Europos Tarybos Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“, Manoteisės, <https://manoteises.lt/wp-content/uploads/2017/05/STAMBU->

voje tik dar labiau aktualizuoja šios temos problemišumą. Nors lytis nustatoma gimus, atsižvelgiant į žmogaus fiziologines ir biologines savybes, regis, įteisinus galimybę keisti lytinę tapatybę, teisinę lytį galima įgyti ne gimus, o formuojant savo socialinį (-ius) vaidmenį (-is). Lyties keitimo problema Lietuvoje lieka neišspręsta, nors dar nuo 2003 m. liepos 1 d. Civiliniame kodekse² yra nustatyta lyties pakeitimo teisė. Teismai šią teisinę spragą bando pašalinti įpareigodami pakeisti civilinės būklės aktų įrašus ir taip pripažinti naująją lytį. Tai leidžia kalbėti apie teisinės lyties apibrėžimo formavimo poreikį translytiškumo³ atveju.

Teisinės lyties tematika yra nauja ir mažai nagrinėta. Paminėtina 2020 m. Europos Komisijos išleista mokslo studija „Legal gender recognition in the EU: The journeys of trans people towards full equality“⁴, kurioje nagrinėjama translyčių asmenų socialinė, medicininė ir teisinė padėtis Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse. A. Sorlie straipsnyje „Legal Gender Meets Reality: A Socio-Legal Children’s Perspective“ kalba apie teisinės lyties poreikį Norvegijos teisėje registruojant vaiko lytį⁵. Teisinės lyties analizės svarba nurodyta ir pateiktame kritiniame teisinės reformos projekte „Teisinės lyties ateitis“⁶. Apie teisinę lytį („<...> teisinėje sistemoje teisinio lyties apibrėžimo (ar teismo išaiškinimo šiuo klausimu) nėra <...>“) užsimenama R. Aušroto straipsnyje „Gender Stambulo konvencijoje: vertimo ar suvokimo problema?“⁷. Vilniaus universiteto mokslininkai yra pateikę savo poziciją dėl Stambulo konvencijos ratifikavimo ir joje pateikiamų sąvokų bei tam tikrų

LO-KONVENCIJA_OFICIALUS.pdf

- 2 „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
- 3 Pastaba: pasirinkta analizuoti tik translyčių asmenų problemas teisinės lyties atžvilgiu, kadangi trečioji ar neutrali lytis Lietuvoje nėra pripažįstama.
- 4 Directorate-General for Justice and Consumers, *Legal gender recognition in the EU: the journeys of transpeople towards full equality* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020), https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/legal_gender_recognition_in_the_eu_the_journeys_of_trans_people_towards_full_equality_sept_en.pdf.
- 5 Anniken Sorlie, „Legal Gender Meets Reality: A Socio-Legal Children’s Perspective“, *Nordic Journal of Human Rights* 33, 4 (2015): 353–379, <https://doi.org/10.1080/18918131.2016.1123831>.
- 6 Žr. „The Future of Legal Gender (A critical law reform project). Q & A: Gender and Sex“, FutureofLegalGender, <https://futureoflegalgender.kcl.ac.uk/resources/q-a/>.
- 7 Ramūnas Aušrotas, „Gender Stambulo konvencijoje: vertimo ar suvokimo problema“, 2018 vasario 20 d., *Bernardinai*, <https://www.bernardinai.lt/2018-02-20-gender-stambulo-konvencijoje-vertimo-ar-suvokimo-problema/>.

nuostatų interpretavimo⁸: joje galima įžvelgti teisinės lyties užuominų labiau asocijuojant ją su socialine lytimi („Socialinė lytis jau egzistuoja teisinėje sistemoje“). Tačiau konkretnesnės pozicijos šios temos požiūriu pasigendama.

Taigi šio straipsnio tikslas – išnagrinėti teisinės lyties reikšmę translytiškumo atveju. Siekiant šio tikslo įgyvendinimo, straipsnyje nagrinėjami teisės aktai, nustatantys lyties registravimo tvarką Lietuvoje ir teismų praktiką, akcentuojant translyčių pareiškėjų išsakytus argumentus šios temos požiūriu. Pabaigoje pateikiama teisinės lyties sampratos analizė.

Rengiant straipsnį buvo taikyti šie metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų ir teismų praktikos analizė, lingvistinis, loginis, apibendrinimo metodai. Mokslinės literatūros šaltinių analizė ir lingvistinis metodas padėjo apibūdinti ir išanalizuoti teisinės lyties sampratą. Teisės aktai ir teismų praktika analizuota siekiant apibrėžti lyties keitimo teisinį reglamentavimą bei praktinius nagrinėjamos temos aspektus. Loginis ir apibendrinimo metodai taikyti pateikiant apibendrinimus ir išvadas, išskiriant pagrindines tyrimo problemas.

1. Lyties registravimo tvarka ir reikšmė esant biologinės ir socialinės lyties nesutapčiai

Galima iškelti tokio pobūdžio klausimus: ar reikalinga apibrėžti teisinę lytį? Ar ji gali skirtis nuo biologinės lyties? Kokią reikšmę turi pakeistos lyties įregistravimas?

LR civilinio kodekso 9 2.18 str. 8 punkte nurodyta, kad valstybė registruoja asmens lyties pakeitimą. Visų pirma panagrinėtina gimusio asmens registravimo tvarka Lietuvoje. LR civilinės būklės aktų registravimo įstatymo 6 str. nurodyta, kad „registruojant civilinės būklės aktus, sudaromi šie civilinės būklės aktų įrašai: 1) gimimo <...> 5) civilinės būklės akto įrašo pakeitimo ar papildymo“¹⁰. Šio įstatymo 11 str. 1 d. nurodyta: „Civilinės me-

8 Justinas Stanevičius, „VU TSPMI mokslininkai: neratifikavus Stambulo konvencijos, izoliuotis nuo socialinės lyties sąvokos nepavyks“, *tspmi.vu*, <https://www.tspmi.vu.lt/komentarai/vu-tspmi-mokslininkai-neratifikavus-stambulo-konvencijos-izoliuotis-nuo-socialines-lyties-savokos-nepavyks/>.

9 „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

10 „Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymas“, TAR, 2015-12-14, Nr. 19697.

trikacijos įstaiga registruoja gimimą remdamasi vaiko tėvų ar vieno iš jų pareiškimu ir asmens sveikatos priežiūros įstaigos sudarytu vaiko gimimo pažymėjimu“. LR Vyriausybės 2001 m. lapkričio 26 d. nutarime Nr. 1400 „Dėl Pažymėjimo apie vaiko gimimą išdavimo tvarkos patvirtinimo“¹¹ nustatyta, kad „Pažymėjime nurodomi vaiko motinos asmens duomenys (vardas, pavardė, gyvenamoji vieta, asmens kodas, jeigu jo nėra, – gimimo data, valstybės elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos (toliau – ESPBI IS) elektroninės sveikatos istorijos numeris), vaiko gimimo data, gimimo laikas, gimimo vieta, kūno masė, lytis“¹². Taigi visų pirma lyties faktas yra fiksuojamas vaiko gimimo pažymėjime, kuris vėliau tampa pagrindu registruoti civilinės būklės aktą dėl vaiko gimimo. LR teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymo Nr. 1R-334 „Dėl Civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir Civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo“¹³ (toliau – Taisyklės) 40 punkte nurodyta: „Vaiko gimimas registruojamas sudarant gimimo įrašą“. 43 punkte minima, kad vaiko vardas, pavardė, atsižvelgiant į jo lytį, taip pat tautybė gimimo įrašė įrašomi tam tikra tvarka, atsižvelgiant į vaiko tėvų pavardes, tautybę, santuokos su vaiko tėvu ar nepripažintos tėvystės, rasto ar palikto vaiko faktą ir pan. Gimimo įrašė taip pat įrašomas Gyventojų registro automatiškai suteiktas vaiko asmens kodas, kuris taip pat rodo lyties faktą. Remiantis LR gyventojų registro įstatymo 8 str. 2 d., „asmens kodo struktūra jo suteikimo metu yra tokia: pirmasis skaitmuo atitinka lytį ir gimimo šimtmetį, antrasis ir trečiasis – gimimo metų du paskutinius skaitmenis, ketvirtasis ir penktasis – gimimo mėnesį, šeštasis ir septintasis – gimimo dieną, aštuntasis, devintasis ir dešimtas – gimusiųjų tą pačią dieną įrašymo į Gyventojų registrą eilės numerį, vienuoliktasis skaitmuo yra pirmųjų dešimties skaitmenų kontrolinis skaičius“. Pažymėtina ir tai, kad, remiantis šio Įstatymo 8 str. 3 d., asmeniui suteiktas asmens kodas yra unikalus ir nekeičiamas. O Lietuvos teismai¹⁴, nagrinėdami translyčių asmenų skundus, susijusius su

11 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimas Nr.1218 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 26 d. nutarimo Nr. 1400 „Dėl Pažymėjimo apie vaiko gimimą išdavimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo““, TAR, 2016-12-08, Nr. 28508.

12 *Ibid.*

13 „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1R-334 „Dėl Civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir Civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo““, TAR, 2016-12-28, Nr. 29705.

14 Žr. bylas, pvz., „Šakių rajono apylinkės teismo 2014 m. vasario 12 d. sprendimas civilinė-

lyties, asmens kodo, vardo, pavardės ištaisymu civilinės būklės aktų įrašuose pakeitus lytį, įpareigoja valstybės įmonę „Registru centras“ pakeisti pirmąjį asmens kodo skaitmenį iš „3“ į „4“ ar atvirkščiai. Šiuo atveju būtų tikslinga atsakyti LR gyventojų registro įstatymo 8 str. 3 d. įtvirtintos nuostatos.

Teigtina, kad biologinės lyties nustatymo faktui yra svarbus vaiko gimimo pažymėjimas, iš kurio toliau duomenys yra perkeliama į civilinės būklės aktų įrašus, kuriuose atsispindi ne tik lyties įrašymas, bet ir asmens kodo numeracija, pagal kurią taip pat identifikuojama asmens lytis. Todėl šiuo atveju biologinės lyties fiksavimo fakto tvarka iš esmės sutampa su teisine lytimi.

Neatitikimai atsiranda translytiškumo atveju esant biologinės ir socialinės lyties nesutapčiai. Asmuo, siekdamas savo socialinės lyties pripažinimo ir su tuo susijusių teisių įgyvendinimo, turi tai įtvirtinti teismine tvarka. Todėl šiuo atveju yra svarbus Civilinės būklės aktų registravimo įstatymo 6 str. 5 punktas, kuriame leidžiama įrašą pakeisti ar papildyti. To paties įstatymo 25 str. nustatyta: „Civilinės būklės aktų įrašus keičia, taiso, papildo, atkuria ar anuliuoja civilinės metrikacijos įstaiga asmens, kurio civilinės būklės aktas įregistruotas, prašymu, suinteresuoto asmens prašymu arba savo iniciatyva (ex officio) Civilinės būklės aktų registravimo taisyklėse nustatyta tvarka“¹⁵. Šie įrašai „keičiami ar papildomi, kai paaiškėja nauji (pasikeitę) duomenys apie asmenį <...> ir yra tai patvirtinantis dokumentas“¹⁶. Taisyklėse yra nurodyta detalesnė įrašų keitimo tvarka, paaiškinant, kad „suinteresuoto asmens prašymu civilinės būklės aktų įrašai keičiami, taisomi ar pildomi, jeigu tai pakankamai pagrįsta ir tarp suinteresuotų asmenų nėra ginčo. Jeigu tarp suinteresuotų asmenų kyla ginčas, įrašų keitimo, taisymo ar papildymo klausimai sprendžiami teismo tvarka“¹⁷. Taisyklių 131–133 punkte nurodyta: „Civilinės metrikacijos įstaiga civilinės būklės aktų įrašus keičia, taiso,

---

je byloje Nr. 2-162-443/2014“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/21225430654171/2-162-443/2014>; „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. gegužės 2 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. E2YT-5326-987/2017“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/268886328303908/e2YT-5326-987/2017>; „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. E2YT-43448-294/2017“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/48441411673061/e2YT-43448-294/2017>.

15 „Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymas“, TAR, 2015-12-14, Nr. 19697.

16 *Ibid.*

17 Taip yra ir lyties keitimo atveju, nes civilinės metrikacijos skyrius atsako pakeisti įrašus be teismo sprendimo.

papildo savo iniciatyva, remdamasi teismo sprendimu <...> Civilinės būklės akto įrašas keičiamas, taisomas, papildomas sudarant civilinės būklės akto įrašo pakeitimo ar papildymo įrašą. Kai gimimo įrašė ištaisoma vaiko gimimo data arba lytis, jam suteikiamas naujas asmens kodas <...>¹⁸. Pagal Taisyklių 147–148 punktą „Civilinės būklės akto įrašui keisti, taisyti, papildyti, atkurti ar anuluoti užvedama byla, kuri baigiama civilinės metrikacijos įstaigos darbuotojo surašyta ir šios įstaigos vadovo ar kito įgalioto civilinės metrikacijos įstaigos tarnautojo patvirtinta išvada <...> Išvados dėl civilinės būklės akto įrašo anuliavimo kopijos siunčiamos Registrų centrui, archyvui, kuriame saugomas civilinės būklės akto įrašo originalas, ir asmeniui, kurio civilinės būklės akto įrašas anuluotas, ar suinteresuotam asmeniui“¹⁹. Visa tai atskleidžia duomenų apie pirminę asmens lytį išsaugojimo faktą, patvirtinant biologinės ir teisinės lyties nesutaptį.

Pabrėžtina, kad tik pakeitus lyties keitimo įrašus asmuo gali įgyvendinti tam tikras teises ir pareigas, susijusias su konkrečia lytimi, pvz., atlikti karo prievolę²⁰, bausmę įkalinimo įstaigoje²¹, įgyti teisę į senatvės pensiją²² ir pan. Todėl šiuo atveju tampa itin svarbus teisinės lyties įtvirtinimo faktas.

Apibendrinant teigtina, kad biologinė lytis fiksuojama asmens dokumentuose nurodant lytį ir suteikiant kodą, kurio pirmasis skaitmuo parodo

18 „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 1R-334 „Dėl Civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir Civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo““, TAR, 2016-12-28, Nr. 29705.

19 *Ibid.*

20 Pvz., LR karo prievolės įstatymo 3 str. teigiama, kad nuo karo prievolės atleidžiamos „moteris, išskyrus tas, kurios raštu pareiškė norą tapti karo prievolinkėmis ir (ar) yra baigusios aukštojoje mokykloje medicinos, slaugos ar akušerijos studijų programas“ („Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas“, *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 106-2427 (Redakcija nuo 2021 m. sausio 1 d., TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E9CE9C91C255/asr>)). Šiuo atveju translytė moteris, kurios asmens dokumentuose nurodyta lytis yra vyras, būtų šaukiama atlikti karo prievolę (pvz., žr. „Karo prievolės tarnyba apie translytę šauktinę: nėra savaiminio atleidimo ar atidėjimo“, *15min*, 2020 sausio 17 d., <https://www.15min.lt/vardai/naujiena/lietuva/karo-prievoles-tarnyba-apie-translyte-sauktine-asmens-atrodancios-kaip-moterys-negali-nuspresti-patys-1050-1262210>).

21 Pvz., LR bausmių vykdymo kodekso 70 str. 2 d. nurodyta: „Atskirose pataisose įstaigose arba vieni nuo kitų izoliuoti toje pačioje pataisose įstaigoje turi būti laikomi vyrai ir moteris <...>“. „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas“, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

22 Pažymėtina, kad iki 2026 m. Lietuvoje vyrams ir moterims taikomas skirtingas pensinis amžius. Žr. „Senatvės pensijos amžiaus lentelė“, Sodra, <https://www.sodra.lt/lt/senatves-pensijos-amziaus-lentele>.

asmens lytį. Tačiau asmuo, esant biologinės ir socialinės lyties nesutapčiai, turi teisę pakeisti lytį ir taip pat su lytimi susijusius civilinės būklės aktų įrašus. Šiuo atveju biologinė lytis skirsis nuo teisinės.

Minėta, kad ginčus dėl lyties keitimo įrašų sprendžia teismas, todėl toliau pateikiama teismų bylų apžvalga bylose, kuriose pareiškėjai siekia įgyvendinti teisėtus savo lūkesčius dėl lyties pakeitimo įregistravimo.

2. Lietuvos teismų praktikos apžvalga bylose, siekiant pakeisti civilinės būklės aktų įrašus dėl lyties pakeitimo

Šioje dalyje nagrinėjamos Lietuvos teismų bylos, kuriose sprendžiami klausimai dėl translyčių asmenų lyties keitimo įregistravimo esant biologinės ir socialinės lyties nesutapčiai.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) 2017 m. kovo 28 d. nagrinėtoje byloje Nr. eA-247-261/2017²³ pareiškėjas pateikė skundą dėl sprendimo panaikinimo, įpareigojimo atlikti veiksmus ir kompensacijos neturtinei žalai atlyginti priteisimo. Pateikdamas argumentus dėl galimo diskriminavimo ir privataus gyvenimo pažeidimo, pareiškėjas pabrėžė, kad jo „faktinė lytis ir oficialiuose asmens dokumentuose asmens kode nurodyta lytis nesutampa“²⁴, o tai sukelia didelių nepatogumų kasdiniame gyvenime, susiduriama su nepalankia aplinkinių reakcija, sunkiau įsidarbinti, keliauti ir pan. Pareiškėjas taip pat nurodė, kad asmens teisė į lytinę tapatybės pripažinimą yra realizuojama per dvi pagrindines procedūras, būtent – įtvirtinant galimybę pakeisti įrašus apie asmens lytį asmens tapatybės dokumentuose ir sudarant sąlygas gauti pageidaujamą su lyties pakeitimu susijusį medicininį „gydymą“²⁵. Tačiau jis paneigė šių procedūrų privalomą priklausomybę²⁶ pabrėždamas, kad „efektyvios administracinės

23 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. kovo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-247-261/2017“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/215703173055631/eA-247-261/2017>.

24 *Ibid.*

25 *Ibid.*

26 Pagal naujesnę Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos teismų praktiką tokio reikalavimo atsisakyta. Žr., pvz., „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. kovo 10 d. sprendimas byloje Y.Y. v. Turkey (Nr.14793/08)“, ECHR, [409](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153134;„Alytaus apylinkės teismo 2019 rugpjūčio 7 d. sprendimas civilinėje byloje E2YT-3485-</p></div><div data-bbox=)

teisinio lyties pakeitimo pripažinimo procedūros atžvilgiu asmens biologinės lyties charakteristikos nėra svarbios, nes šia procedūra siekiama įtvirtinti būtent subjektyvų asmens savęs priskyrimą vienai ar kitai lyčiai, tokiu būdu sudarant sąlygas efektyviai dalyvauti ekonominiame bei socialiniame šalies gyvenime²⁷. Reikėtų sutikti su pareiškėjo argumentais, kadangi asmuo visų pirma šiuolaikinėje visuomenėje veikia ir išreiškia save kaip socialinis individas. Teismas konstatavo bylos grąžinimo pagrindą nagrinėti iš naujo, o pareiškėjo skundą tenkino iš dalies nustačius teisinį pagrindą keisti pavardę ir vardą pasikeitus asmens lyčiai. LVAT pagrindė Civiliniame kodekse, Civilinės būklės aktų registravimo įstatyme ir kituose poįstatyminiuose teisės aktuose nustatytą lyties keitimo įrašų pakeitimo galimybę: „<...> vyriškos lyties asmens pavardė ir vardas į moterišką pavardę ir vardą gali būti keičiami tik pasikeitus duomenims apie asmenį, o šio ginčo atveju – pareiškėjo pareikštu reikalavimo pagrindu tik sveikatos priežiūros įstaigai patvirtinus lyties pakeitimą iš vyriškos į moterišką“²⁸.

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 7 d. byloje Nr. e2YT-5329-934/2017²⁹ pareiškėja nurodė, kad pagal civilinės būklės aktų įrašus ji yra moteriškos lyties (biologinė lytis) asmuo, tačiau ilgą laiką save identifikuoja kaip vyrą ir gyvena kaip vyras (socialinė lytis). Jai diagnozuotas transseksualumas. Šiuo atveju išskiriama biologinė ir socialinė lytis, kurios nesutampa, pareiškėjos požiūriu prioritetą teikiant socialinei lyčiai ir prašant teisinio jos patvirtinimo civilinės būklės aktų įrašuose. Pažymėtina, kad „Civilinės metrikacijos skyrius netenkino pareiškėjos prašymo dėl lyties ir asmens kodo ištaisymo ir nurodė, kad kol nėra priimtas lyties pakeitimo įstatymas, Civilinės metrikacijos skyrius neturi teisinio pagrindo spręsti klausimo dėl lyties pakeitimo registravimo. Kita vertus, pripažino, kad nors

393/2019”, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/81738891714583/e2YT-3485-393/2019?word=lyties%20keitimas>; „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. vasario 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-2995-433/2020“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7ea3d8c9-384b-4d64-a116-e9b5bdf776d9>; ir kt.

27 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. kovo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-247-261/2017“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/215703173055631/eA-247-261/2017>.

28 *Ibid.*

29 „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-5329-934/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8e1c8a82-195f-462c-ac29-03faf042379a>.

Lietuvos Respublikoje nėra priimta teisės aktų, reglamentuojančių lyties pakeitimo klausimus, tačiau atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, tokiu teisiniu pagrindu galėtų būti teismo sprendimas, kuriuo būtų išspręstas pareiškėjos prašymas³⁰. Pareiškėjos asmens tapatybę identifikuojančių dokumentų ir išvaizdos neatitiktis lemia daug nepatogumų ir diskriminacijos apraiškų, pvz., pasak pareiškėjos, suvaržyta jos judėjimo laisvė keliaujant ir kertant valstybės sieną, „pareiškėja yra priversta atskleisti savo lytinę tapatybę ir tokiu būdu susidurti su neabejotinomis priešiško, diskriminacijos ar net fizinio smurto apraiškomis“³¹. Teismas pareiškėjos skundą tenkino, pripažindamas, kad ji „kryptingai konstruoja savo socialinį identitetą kaip vyriškos lyties asmuo, dėvi įprastai su vyriška lytimi asocijuojamus drabužius, trumpai kerpa plaukus, kalba ir elgiasi „vyriškai“³² ir įpareigojo Civilinės metrikacijos skyrių ištaisyti įrašus apie pareiškėjos lytį ir asmens kodą civilinės būklės aktuose taip, kad šie įrašai atspindėtų vyrišką pareiškėjos lytį.

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. balandžio 30 d. byloje Nr. eYT-12687-1035/2018³³ translytis pareiškėjas pagal civilinės būklės aktų įrašus yra moteriškos lyties (biologinė lytis) asmuo, tačiau ilgą laiką save identifikuoja kaip vyrą ir gyvena kaip vyras (socialinė lytis), todėl kreipėsi į teismą dėl civilinės būklės aktų įrašų ištaisymo. Pareiškėjas nurodė, kad asmens dokumentai neatitinka jos faktinės išvaizdos, tikrosios lytinės tapatybės, ir tai laikytina konstitucinės teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ribojimu. Teismas pareiškimą tenkino akcentuodamas įstatymo spragą nesant lyties pakeitimo sąlygų ir tvarkos teisinio reglamentavimo. Tokia išvada buvo padaryta vadovaujantis „prigimtinėmis žmogaus teisėmis (Konstitucijos 18 straipsnis), įskaitant ir teisę pilnamečiui asmeniui nuspręsti dėl lyties keitimo (CK 2.27 straipsnis); taip pat žmogaus konstitucine teise į orumą (Konstitucijos 21 straipsnis) bei žmogaus konstitucine teise į privataus

30 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. kovo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-247-261/2017“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/215703173055631/eA-247-261/2017>.

31 *Ibid.*

32 „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. eYT-5329-934/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiaska/tekstas.aspx?id=8e1c8a82-195f-462c-ac29-03faf042379a>.

33 *Ibid.*

gyvenimo neliečiamumą (Konstitucijos 22 straipsnis)³⁴. Teismas rėmėsi ir Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. balandžio 6 d. sprendimu byloje Nr. 79885/12 52471/13 52596/13 A. P., Garçon ir Nicot prieš Prancūziją³⁵.

2018 m. rugsėjo 25 d. sprendimu byloje Nr. e2YT-22014-466/2018³⁶ Vilniaus apylinkės teismas taip pat tenkino pareiškėjo skundą dėl vardo ir lyties ištaisymo civilinės būklės aktų įrašuose nurodydamas, kad „asmens civilinės būklės aktuose esantis įrašas apie lytį turi atitikti faktinę padėtį, nes tik tokiu būdu bus užtikrinta asmens, pradėjusio negrįžtamus biologinės lyties keitimo procesus, privataus gyvenimo apsauga bei nebus pažeidžiamas asmens orumas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsnis, 21 straipsnis, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis, Lietuvos Respublikos CK 2.18 straipsnio 8 punktą, 2.27 straipsnis, CPK 3 straipsnio 6 dalis, 5 straipsnis)³⁷. Be šių teisės aktų, teismas pareiškėjos reikalavimus tenkino paminėdamas ir Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojamą teisminę praktiką bei vadovaudamasis CK 1.5 straipsniu, kuriame išdėstyti teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai.

Alytaus apylinkės teismas 2019 m. rugpjūčio 7 d. byloje e2YT-3485-393/2019³⁸ taip pat tenkino pareiškėjo prašymą dėl lyties, vardo ir pavardės ištaisymo civilinės būklės aktų įrašuose, konstatuodamas nesant teisės aktuose sureguliuoto ar apibrėžto lyties pakeitimo proceso ir pateikto medicininio lyties keitimo būdo apibrėžimo. Teismas nurodė, kad „vien įstatymo spraga nesudaro teisinio pagrindo teismui atsisakyti ginti asmens, pageidaujančio keisti lytį, savo galimai pažeistas teises (Konstitucijos 30 str. 1 d., CPK

34 „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-5329-934/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprenimupaiaska/tekstas.aspx?id=8e1c8a82-195f-462c-ac29-03faf042379a>.

35 Šioje byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas antrajam ir trečiajam pareiškėjui konstatavo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio pažeidimą dėl pareigos įrodyti negrįžtamą jų išvaizdos pakeitimą. Teismas taip pat nurodė, kad sterilizacija nėra suderinama su pagarba žmogaus laisvei ir orumui bei fiziniam neliečiamumui. Žr. plačiau „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje A.P., Garçon and Nicot v. France (Nr. 79885/12, 52471/13 ir 52596/13)“, ECHR, <https://hudoc.echr.coe.int/spa?i=001-172913>.

36 „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-22014-466/2018“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/145768469989064/e2YT-22014-466/2018?word=lyties%20keitimas>.

37 *Ibid.*

38 „Alytaus apylinkės teismo 2019 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-3485-393/2019“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/81738891714583/e2YT-3485-393/2019?word=lyties%20keitimas>.

5 str. 1 d.), o valstybė įsipareigoja užtikrinti efektyvią asmens pažeistų teisių ir saugomų interesų gynybą (EŽTK 6 str. 1 d., 13 str., Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 41, 47 str.)³⁹.

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. vasario 20 d. byloje Nr. e2YT-2995-433/2020⁴⁰ pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl civilinės būklės akto įrašo ištaisymo, kadangi pagal civilinės būklės aktų įrašus pareiškėjas (E. Ž.) yra vyriškos lyties (biologinė lytis) asmuo, tačiau ilgą laiką save identifikuoja kaip moterį ir gyvena kaip moteris (socialinė lytis). Pateikdama argumentus dėl savo teisių į privatų gyvenimą pažeidimo, valstybių pavyzdžius dėl lankstesnio teisinio reguliavimo pakeičiant civilinės būklės aktų įrašus, pareiškėjas pabrėžė, kad „toks lankstus reguliavimas yra grindžiamas prielaida, kad faktinę besikeičiančią translyčių asmenų fizinę išvaizdą atspindintys asmens tapatybės dokumentai (t. y. atitinkami ir teisingi įrašai apie lytį, asmens kodą, vardą ir pavardę) yra būtina sąlyga siekiant socialinės ir ekonominės lytį keičiančių asmenų integracijos. Dėl šios priežasties lyties, asmens kodo, vardo ir pavardės įrašai civilinės būklės aktuose yra ištaisomi kaip įmanoma anksčiau lyties keitimo proceso etapuose“⁴¹. Teismas pareiškimą tenkino nurodydamas, kad „šiuo metu teisės aktai įstatyminiu lygmeniu neapibrėžia sąvokos „lyties pakeitimas“ ar „lyties pakeitimas medicininiu būdu“. Sąvoka „lyties pakeitimas“ neturi būti siejama vien tik su chirurginiu negrįžtamu biologinės lyties pakeitimu, o turi būti suprantama plačiau ir suvokiama kaip paties asmens psichologinis savęs sutapatinamas su konkrečia lytimi, kuri patvirtina tiek asmens medicininiai duomenys (konstatuotas transseksualumas, sėkmingas hormonų terapijos taikymas), tiek paties asmens socialinis elgesys (prisistatymas kitu vardu, pavarde nei biologinę lytį atitinkantis vardas, pavardė; dėvėjimas kitos lyties rūbus; kitai lyčiai būdingi išvaizdos pokyčiai bei elgsena, ir pan.)“⁴².

Šiose bylose pateikti pareiškėjų skundai tik parodo, kokia svarbi jiems yra socialinė lytis ir koks yra svarbus teisinis naujosios lyties pripažinimas,

39 „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-22014-466/2018“, e-teismai, <https://eteismai.lt/byla/145768469989064/e2YT-22014-466/2018?word=lyties%20keitimas>.

40 „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. vasario 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-2995-433/2020“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=7ea3d8c9-384b-4d64-a116-e9b5bdf776d9>.

41 *Ibid.*

42 *Ibid.*

kodėl jie to siekia. Teismai, tenkindami prašymus, rėmėsi konstitucinėmis teisėmis į žmogaus orumą, privataus gyvenimo neliečiamumą, Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojama praktika, bendraisiais teisės principais ir pan. Teismų nurodytas įpareigojimas pakeisti įrašus ir jų pakeitimas, kurie teisiškai atspindės socialinę lytį, kartu įgalina teisinės lyties sąvokos įtvirtinimo poreikį ir reikšmę.

3. Teisinės lyties samprata ir reikšmė

Prieš pradėdant analizuoti teisinės lyties sampratą, reikėtų apibrėžti, kas yra biologinė ir socialinė lytis. Kanados sveikatos tyrimų instituto interneto puslapyje pateikiami itin modernūs ir šiuolaikinės visuomenės pokyčius atskleidžiantys apibrėžimai: „Lytis [biologinė – aut. pastaba] reiškia žmonių ir gyvūnų biologinių savybių rinkinį. Tai pirmiausia siejama su fizinėmis ir fiziologinėmis savybėmis, įskaitant chromosomas, genų išraišką, hormonų lygį ir funkciją bei reprodukcinę / seksualinę anatomiją. Lytis paprastai skirstoma į moterišką arba vyrišką, tačiau yra skirtumų tarp biologinių savybių, apimančių lytį, ir tai, kaip šios savybės išreiškiamos“⁴³.

„Socialinė [aut. pastaba] lytis (gender) reiškia socialiai sukonstruotus mergaičių, moterų, berniukų, vyrų ir skirtingų lyčių žmonių vaidmenis, elgesį, išraiškas ir tapatybes. Tai daro įtaką tam, kaip žmonės suvokia save ir vienas kitą, kaip jie veikia ir sąveikauja, taip pat galios ir išteklių pasiskirstymui visuomenėje. Lytinė tapatybė neapsiriboja binarine sistema (mergina/moteris, berniukas/vyras) ir nėra statiška; ji egzistuoja išilgai kontinuumo ir laikui bėgant gali keistis. Labai skiriasi tai, kaip asmenys ir grupės supranta, patiria ir išreiškia lytį per vaidmenis, kuriuos jie prisiima, jiems keliamus lūkesčius, santykius su kitais ir sudėtingus būdus, kuriais lytis institucionalizuojama visuomenėje“⁴⁴. Todėl, nepaisant to, kad biologinės lyties reikšmė neginčijama, žmogus yra socialinis individas ir jo svarba visuomenėje ir gyvenime pasireiškia per socialinį elgesį. Šių sąvokų apibrėžimai išsamiai paaiškina biologinės ir socialinės lyties skirtumus, kurie pasireiškia visų pirma

43 Canadian Institutes of Health Research, „What is gender? What is sex?“, CIHR, <https://cihr-irsc.gc.ca/e/48642.html>. Taip pat žr. vaizdinę nuorodą „Infographic version“, https://cihr-irsc.gc.ca/e/documents/igh_s17_infographic_gender_sex-en.pdf.

44 *Ibid.*

asmens fiziologinių bruožų ir socialinio elgesio nesutapimais.

Kita vertus, biologinė lytis asmeniui yra suteikta nuo gimimo, t. y. įgimtoji duotybė, kuri veikia žmogaus elgesį kaip moterišką ar vyrišką, veikia jo vaidmenį (-is) visuomenėje, lemia tam tikras išraiškas. Tokios išraiškos rezultatas pasireiškia per socialinę lytį, kuri gali sutapti ar nesutapti su biologine lytimi. Tačiau dažniausiai socialinės lyties sąvokos reikšmė aktualizuojama translytiškumo atveju, t. y. tada, kai asmuo jaučiasi „ne savo kūne“, t. y. esantis priešingos biologinės lyties.

Reikalavimas pripažinti socialinės lyties statusą galimas tik teisinėmis priemonėmis, t. y. asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose. Problemų nekyla, jei asmens socialinė lytis atitinka biologinę. Priešingu atveju gali būti reikalaujama teisinio lyties patvirtinimo. Pažymėtina, kad teisinės lyties poreikis atsiranda naudojantis viešųjų institucijų paslaugomis, kreipiantis dėl gydymo paslaugų⁴⁵, įsidarbinant ir pan., kai reikia pateikti asmens tapatybę patvirtinančius dokumentus. Pvz., net analizuotose bylose teismai pareiškėjus (-as) įvardija pagal lytį, nurodytą pareiškimo pateikimo metu galiojančiuose asmens dokumentuose⁴⁶.

Nepaisant visų lyties variacijų, reikia pripažinti, kad jos visos yra svarbios priklausomai nuo to, kokį vaidmenį asmuo nori atlikti gyvenime: biologinės charakteristikos bus reikšmingos, pvz.: kalbant apie reprodukcinę žmogaus paskirtį; socialinio elgesio savybės bus reikšmingos realizuojant save visuomenės gyvenime; teisinė lytis yra reikšminga siekiant dalyvauti

45 Pabrėžtina, kad dar lieka daug neišspręstų problemų dėl tam tikrų gydymo paslaugų, skirtų išskirtinai vyrams ar moterims. Žr. „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. V-973 „Dėl Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos patvirtinimo““, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 152-5617 (Redakcija nuo 2017-07-01, TAR, 2017-06-29, Nr. 11034, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.62EC76ABAC7D/asr>); „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. V-548 „Dėl Atrankinės patikros dėl gimdos kaklelio patologijos programos atlikimo metodikos patvirtinimo““, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 117-4390 (Redakcija nuo 2022 m. sausio 1 d., TAR, 2020-10-09, Nr. 21135, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3530D79A5856>).

46 Pvz., žr. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. vasario 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-2995-433/2020“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=7ea3d8c9-384b-4d64-a116-e9b5bdf776d9>; „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. spalio 11 d. sprendimas civilinėje byloje E2YT-29795-862/2018“, e-teismai, [415](https://eteismai.lt/byla/257731522342341/e2YT-29795-862/2018?word=lyties%20keitimas; ir kt.</p></div><div data-bbox=)

teisiniuose santykiuose įgyvendinant savo teises ir pareigas.

T. Meadow, atlikęs Jungtinių Amerikos Valstijų teismų bylų analizę translyčių asmenų bylose dėl jų teisių pažeidimų, išskyrė tris būdus, pagal kuriuos teismai aiškina teisinę lytį (legal gender): 1) aprašomasis, kaip asmens tapatybės bruožas (ir kaip tapatybės tikrinimo metrika); 2) santykinis, kaip konkrečių lyčių santykių charakteristika; ir, galiausiai 3) hierarchiškas, kaip konstruktas, su kuriuo siejama galia⁴⁷. Grįžtant prie Lietuvos teismų bylų analizės, reikėtų paminėti, kad ir mūsų teismai nevengia tokio aiškinimo, pvz., pripažindami asmens elgesio ir išvaizdos reikšmę (aprašomasis ir santykinis būdai), taip pat pripažindami asmens teisę pakeisti lytį asmens dokumentuose (hierarchiškai). Tačiau trečiasis būdas atskleistas tvirčiausiai, nes susijęs su asmens teise į lyties įrašo keitimą ir su tuo susijusiu vardo, pavardės ir asmens kodo pakeitimu. Todėl teismai visada įpareigoja civilinės metrikacijos įstaigas ištaisyti įrašus.

Kaip galiausiai galima būtų apibrėžti teisinę lytį? Nustatant tokios sąvokos apibrėžimą reikia atkreipti dėmesį į tai, kad valstybė yra pasilikusi teisę saugoti pirminius civilinės būklės aktų įrašus. Todėl *teisinė lytis gali būti apibrėžiama kaip valstybės pripažįstama ir kontroliuojama lytis, kuri gali nesutapti su biologine lytimi*. Valstybės vaidmuo šiuo atžvilgiu yra svarbus, nes ji per teismus ir kitas įgaliotas institucijas sprendžia dėl asmens pageidaujamos lyties suteikimo ar nesuteikimo. Pasak T. Meadow, teisinė lytis yra ne tik asmens nuosavybė, nemateriali vertybė, bet ir kontroliuojama bei paskirstoma valstybės⁴⁸, t. y. valstybė turi teisę spręsti, kokią lytį asmeniui priskirti, taip įsikišdama net į pačias intymiausias individualaus gyvenimo detales, kūnus ir santykius.

Šiuo atžvilgiu galima teigti, kad pagrindinis skirtumas tarp socialinės lyties ir teisinės yra tas, kad socialinė lytis galutinai fiksuojama, realizuojama ir įtvirtinama teisinėje pozicijoje pakeičiant ir išduodant naujus asmens dokumentus pagal duotą teismo nurodymą. Todėl galima teigti, kad socialinė lytis yra svarbi pačiam asmeniui, o teisinė – santykyje su kitais fiziniais ir juridiniais asmenimis, siekiant įgyvendinti tam tikras teises ir pareigas. Tai galima būtų vertinti ir kaip valstybės pripažintą viešą asmens lytinės tapaty-

47 Tey Meadow, „A ROSE IS A ROSE“, On Producing Legal Gender Classifications“, *GENDER & SOCIETY* 24, 6 (2010): 814–837, https://sociology.fas.harvard.edu/files/sociology/files/meadow_genderclassifications.pdf.

48 Žr., *Ibid.*, 832.

bės patvirtinimo rezultata.

Apibendrinant biologinės, socialinės ir teisinės lyties sąsajas translytiškumo atveju, galima pateikti tokią lyčių variacijų procesų schemą, kuri atspindi lyties transformacijas nuo biologinės iki teisinės translytiškumo atveju: *biologinė lytis = teisinė lytis (fiksuojiama asmens dokumentuose) → socialinė lytis (translytiškumo atvejis) = teisinė lytis (fiksuojiama asmens dokumentuose)*.

Išvados

Pirmiausia lyties faktas yra fiksuojamas vaiko gimimo liudijime, ir tai yra pagrindas registruoti civilinės būklės aktą dėl vaiko gimimo. Asmeniui suteikto kodo numeracija taip pat identifikuoja jį kaip esantį moteriškos ar vyriškos lyties. Visa tai galima vertinti kaip teisinės lyties įtvirtinimo procedūrą, kai teisinė lytis iš esmės sutampa su biologine lytimi. Teisės aktai suteikia galimybę keisti su lytimi susijusius įrašus, jeigu translytis asmuo pakeičia įteisinti savo socialinę lytį. Tačiau gimimo metu nustatytos lyties įrašas privalo būti saugomas, nes valstybė yra pasilikusi teisę turėti pradinę lyties patvirtinimo faktą. Iš esmės tai leidžia teigti esant keletą teisinės lyties variacijų – pirminę ir pakeistą (nesutampančią su biologine).

Nepaisant įstatymų numatytos teisės pakeisti lyties įrašą, tai galima padaryti tik teismo sprendimu. Tokiose bylose translyčiai pareiškėjai, reikalaudami pakeisti civilinės būklės aktų įrašus, siekia paneigti biologinių lyties savybių svarbą, įrodinėdami subjektyvaus savęs priskyrimo vienai ar kitai lyčiai reikšmę. Teismų nurodytas įpareigojimas pakeisti įrašus, atspindinčius socialinę translyčio asmens lytį, kartu įgalina teisinės lyties sąvokos įtvirtinimo poreikį ir reikšmę. Nes tik teisinė lytis įgalina asmenį įgyvendinti su lytine tapatybe susijusias savo teises ir pareigas.

Nors biologinė lytis asmeniui yra suteikta nuo gimimo, t. y. įgimtoji duotybė, kuri veikia žmogaus elgesį kaip moterišką ar vyrišką, veikia jo vaidmenį visuomenėje, lemia tam tikras išraiškas, ji gali nesutapti su socialine lytimi. Translytiškumo atveju socialinė lytis galutinai fiksuojama ir įtvirtinama teisinėje pozicijoje pakeičiant ir išduodant naujus asmens dokumentus. Todėl teisinė lytis ne visada yra siejama su biologinėmis asmens lyties charakteristikomis ir ji tampa reikšmingesnė translytiškumo atveju siekiant

įgyvendinti teises ir pareigas, susijusias su lytine tapatybe. Teisinė lytis gali būti apibrėžiama kaip valstybės pripažįstama ir kontroliuojama lytis, nebūtinai sutampanti su biologine. Tarpusavio lyčių variacijų sąsajos translytiškumo atveju gali būti atskleidžiamos per tokią lyčių procesų schemą: biologinė lytis = teisinė lytis (fiksuojuama asmens dokumentuose) → socialinė lytis (translytiškumo atvejis) = teisinė lytis (fiksuojuama asmens dokumentuose). Šis procesas parodo, kad lytis yra sudėtingas ir kintantis socialinis konstruktas, kuris teisiniuose santykiuose su kitais subjektais gali būti realizuojamas tik per teisinės lyties statusą.

THE IMPORTANCE OF LEGAL GENDER IN THE CASE OF TRANSGENDERISM

Daiva Petrėnaitė

*Mykolas Romeris University, Lithuania
Utenos College, Lithuania*

Summary. *Gender is usually determined at birth based on a person's physiological and biological characteristics. However, in the case of transgenderism, the legalization of the possibility of changing gender identity becomes much more complicated. Legal gender can be acquired not only at birth, but also in shaping one's social role. Therefore, this article presents an analysis of the need for the concept of legal gender in the case of transgenderism. Substantiating such a need, the author analyzes the procedure of gender registration and gender reassignment registration. The cases of Lithuanian courts in which the complaints of the applicants show the importance of the legal recognition of their gender reassignment are reviewed. The relevance of legal gender in the case of transgender people is based on the fact that only after the gender of the civil status records has been changed can a person exercise the rights and obligations related to their gender identity. Legal gender can therefore be defined as the gender recognized and controlled by the state, which may be different from the biological gender (in the case of transgenderism).*

Keywords: *social gender, transgenderism, legal gender, civil status records, registry office, gender reassignment.*

Daiva Petrėnaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto teisės mokslų daktarė; Utenos kolegijos Verslo ir technologijų fakulteto Teisės katedros docentė, socialinių mokslų (teisė) daktaras. **Mokslinių tyrimų kryptys:** konstitucinė teisė, teisės filosofija, žmogaus teisės, bioteisė.

Daiva Petrėnaitė, Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University; associate professor at the Law Department at the Faculty of Business and Management at Utena College Doctor of Social Sciences (Law). **Research interests:** constitutional law, philosophy of law, human rights, biolaw.